

Temné stránky lidské povahy

Letos dvaosmdesátiletý Philip Zimbardo, americký sociální psycholog, který celý svůj život zkoumá, jaké síly mohou probudit zlo v člověku, navštívil v září Prahu. Vystoupil zde na konferenci pořádané Světovým psychologickým fórem. O jeho autogramiádu pořádanou nakladatelstvím Academia, jež vydalo Zimbardovu knihu *Luciferův efekt*, projeví zájem desítky lidí, zejména studentů.

Stanfordský vězeňský experiment, který jste provedl v roce 1971, vám vynesl nejen velký respekt v akademické obci, ale dokonce byl i zfilmován. Co bylo příčinou uspořádání takového experimentu?

Vždycky mě zajímalo chování lidí ve skupinách a fungování skupin v sociálním prostředí. A když jsem přemýšlel o experimentu, na který se ptáte, říkal jsem si: Musíme porozumět tomu, jak chování lidí ovlivňují situace, v nichž se nalézají. Přemýšlel jsem o tom, co se stane, když budeme mít dvě skupiny lidí – jednu složenou z „dobrých“ lidí a druhou ze „zlých“ – a vystavíme je takové situaci, ve které budou muset odhalit svou podstatu. V průběhu experimentu netrvalo ani týden, a chování účastníků se začalo měnit k horšímu... Sociální situace má skutečně tu moc, aby změnila chování lidí.

Experiment musel být přerušeno po šesti dnech. Překvapily vás reakce a chování účastníků, nebo jste je předpokládal?

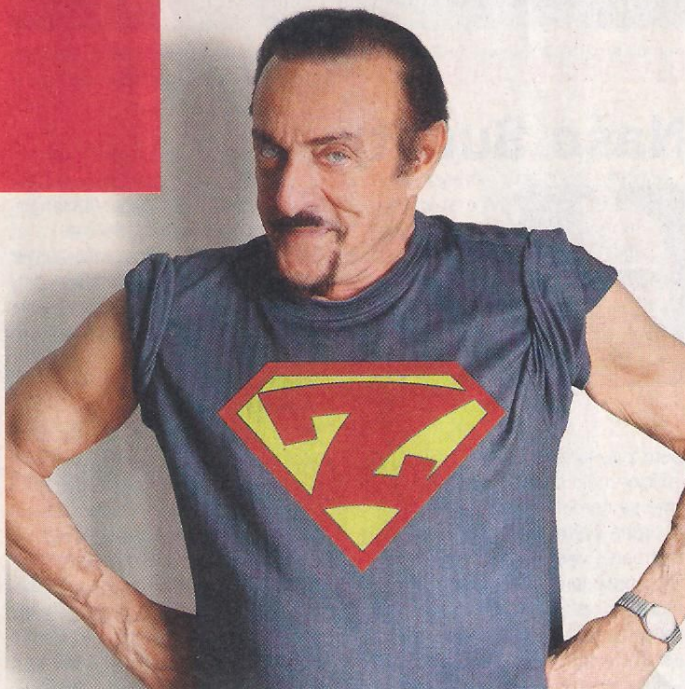
Vůbec jsme nepředpokládali, že jejich reakce budou tak extrémní a jejich chování se změní tak rychle. Uvědomme si, že se psal rok 1971 a studenti byli naladěni proti oficiální moci kvůli válce ve Vietnamu. První den experimentu nikdo z nich nechtěl být dozorcem. Prostě nechtěli mít s oficiální mocí nic společného, odmítali navléknout si uniformu. Druhý den se však všechno změnilo. Ze studentů, kteří hráli role dozorců, se stali skuteční „dozorci“, kteří před sebou neměli své kolegy studenty, ale skutečně „vězně“. Zjistili, jakou obrovskou moc nad nimi mají, a to změnilo naprosto všechno.

Proces, kterým se dobří lidé – andělé – mění v ďáblы, jste popsal ve své knize *Luciferův efekt*. Hannah Arendtová popsal cestu, jak se z „obyčejného člověka“ stane zločinec, v roce 1963 v knize *Eichmann v Jeruzalémě*. Inspirovaly vás závěry Arendtové při organizování experimentu?

Arendtová se zabývala tím, jak se nacisté chovali k Židům. Inspirovala mě její analýza, ale nebyl to návod, jak uspořádat náš experiment. Víte, důležité je zjištění Arendtové, že tento vrah, který poslal na smrt milióny lidí, vypadá jako váš soused, jako spolucestující v autobusu... Ďábel nevypadá jako ďábel, dokud mu nedáte možnost, aby se projevil. To je ta banalita zla. A tomu někteří lidé odmítají uvěřit.

Vaše poznatky vám umožňují popsat i příčiny genocidy ve Rwandě, zabíjení sousedů a jejich dětí... K čemu jste dospěl?

Letos dvaosmdesátiletý Philip Zimbardo se celý život zabýval silami, které jsou schopny probudit zlo v člověku. Zcela porazit ďábla však nesvede ani Superman.

Příslušníkům kmene Hutu bylo řečeno: Tutsiové jsou vaši nepřátelé. Jak je možné, že tomu uvěřili, když předtím žily oba kmeny vedle sebe v sousedství a rodiny se přátelily? Hlavní roli v tom sehrála propaganda. Ta vytvořila obraz Tutsiů jako nepřítelů. Podobně vykreslilo nacistické Německo Židy. To jsou ti, kteří nás oslabují, kteří ukrádají ze společ-

ného, kterých se musíme zbavit, abychom byli silnější.

Tento názor se ale dnes znovu objevuje.

To máte pravdu. Před třemi měsíci jsem byl v Maďarsku a cestou z letiště jsem viděl spoustu billboardů, možná stovky, které si zaplatila Orbánova vláda. A na nich stálo: Imigranti vám berou práci. To je neomluvitelné. Vždyť vláda sama povzbuzuje nepřátelské nálady lidí.

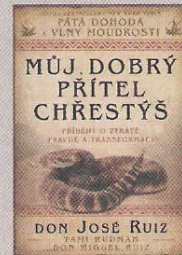
Jak vidíte na základě svých zkušeností nejbližší vývoj v Evropě po přílivu uprchlíků?

To je něco zcela jiného, než o čem jsme doteď mluvili. Nyní dochází k obrovskému pohybu lidí z jihu na sever, z východu na západ. Nejsou to statisíce, jedná se o milio-

VYTIPOVÁNO

POUŽ K SEBENALEZENÍ

V nakladatelství Pragma vyšla třetí kniha mexického spisovatele dona Josého Ruize **Můj dobrý přítel chřestýš**, a to po prvotně Pátá dohoda (psané s otcem donem Miguelem Ruizem) a Vlnách moudrosti. Autor pomocí toltéckých historek učí překonat strach a negativní myšlenky. Vypráví o zkoušce trpělivosti a životu v radosti ve chvíli, kdy jeho otec postihl infarkt a ležel v kómatu. Ruiz kombinuje krátké prózy s básněmi

– v jedné s názvem Umělec čteme, jak se zbavit všeho, co nás odvádí od inspirace. Vedle popisu autorových zkušeností, například z ašramu v Indii, zaujmou citace autorovy babičky Sárity i učení buddhistického mistra. Titulní kapitola je o chřestýších, kteří stejně jako lidé v mládí vypouští do cizího těla jed úplně a v dospělosti jen zčásti, jelikož jej již ovládají. Zpověď člověka, jenž má na cestě ze závislosti příležitost pomáhat druhým, povzbudí hledající cestu k sebenalezení.

■ Ester Gerová

JAK SE PÍSKÁ PO VĚTRU

Do repertoáru **Městského divadla Brno** přibýly dvě české muzikálové premiéry. Vedle komorního titulu vídeňské proveniencce Vrabčák a anděl o vztahu Edith Piaf a Marlene Dietrich jde o rozměrnější projekt na Hudební scéně **Pískání po větru** (1998) od skladatele **Andrewa Lloyd Webbera** (MdB již uvedlo mimo jiné *Jesus Christ Superstar*, *Evitu* nebo *Kočky*) a **Jima Steinmana**. Opus podle novelky Mary Hayley Bellové prošel složitou transformací, včetně přesunu z britského na americký venkov. V nesložitém příběhu tři chudí sourozenci bez maminky narazí ve stodole na uprchlého trestance, jehož si v mystické vánoční atmosféře ztotožní s Ježíšem. Početný realizační tým Petra Gazdíkova coby překladatele, upravovatele, režiséra i představitele policíí hledaného Muže demonstruje střet dětského vnímání s cynickým světem dospělých. Nastudování rodinného typu opět nabízí hitové melodie, hrané a zpívané s náležitým kolektivním nasazením a vysokou interpretační profesionalitou.

■ Vít Závodský